

TALLINNA ÜLIKOOL

Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut

TALLINN UNIVERSITY

Institute of International and Social Studies

Soolise identiteedi loomine läbi ajakasutuse

dotsent Triin Roosalu

10.04.2015

Elupusle:

võrdsed võimalused, tulemuslikkus organisatsioonis ning töö- ja pereelu tasakaal

Miks mina?

- Annan TLÜs töösotsioloogia kursust
- Tegin doktoritöö töö ja pere ühendamisest
- Juhendan üht doktoritööd tööst (Kairit Kall) ja üht doktoritööd tööst ja soost (Kadri Aavik)
- Juhin teaduslikku uuringuprojekti tööst postsotsialismis
- Osalesin ISSP2015 küsimustiku „Work Orientations“ koostamisel
- Osalen mitmes rakenduslikus projektis soo ja töö teemal
- Toimetasin SVM2013

Olulisi mõisteid

- Soolistatud (*gendered*) (omadussõnana) - nt soolistatud institutsioon, protsess jne. – soopõhiseid erinevusi (ja tihti ka soolist ebavõrdsust) (taas)tootev ja alalhoidev.
- Sooline võrdõiguslikkus – olukord ühiskonnas, kus kõik inimesed on vabad arendama oma isiklike võimeid ja tegema valikuid, mida ei piira traditsioonilised soorollid ja – stereotüübid ning naiste ja meeste hierarhiline võimusuhe

Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2009

Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 1/2010

Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2013

Kogumiku teemad

- Erasfääri valdkonnad, sh:
  - Arvamused lastele soorollide õpetamise kohta (ptk 2)
  - Arvamused soolise tööjaotuse ja võimuhete kohta perekonnas (ptk 3)
  - Arvamused perevägivald ja seksi ostmise kohta (ptk 4)
- Avaliku sfääri valdkonnad, sh:
  - Arvamused meeste ja naiste võrdsetest võimalustest tööturul (ptk 5)
  - Arvamused meeste ja naiste võimalustest töö ja pereelu ühendamisel (ptk 6)
  - Arvamused naiste esindatuse kohta poliitilises otsustusprotsessis (ptk 7)
- Tulemuste üldistused, sh:
  - Soolise võrdväarsuse domineeriv ideoloogia (ptk 8)
  - Soolise võrdväarsuse hoiakud Eesti moodi: maailmavaateline tüpoloogia (ptk 9)

Soolise võrdõiguslikkuse alastel hoiakutel põhinev tüpoloogia 2013

1. Igakülgse soolise võrdväarsuse toetamine **nii eraelus kui ka avalikus sfääris** (22% elanikkonnast).
2. **Soolise erinevuse** rõhutamine, samas kõrge toetus võrdväarsusele ja naiste rolli tähtsustamine nii **era- kui ka avalikus** sfääris (9%).
3. Võrdväarsuse toetamine **avalikus sfääris**, samas sooliselt ebavõrdne hoiak **eraelus** (21%).
4. Võrdväarsuse toetamine **eraelusfääris**, samas erinevuse rõhutamine **avalikus sfääris** (29%).
5. **Soolise erinevuse** rõhutamine, samas hegemoonilise **maskuliinsuse laiendamine eraelus** ja lastekasvatamisel (10%).
6. **Soolise erinevuse rõhutamine**, põhimõtteline võrdväarsuses kahtlemine nii **era- kui ka avalikus sfääris** (9%).

Niisiis -

- Sooline võrdõiguslikkus kui nn tühi tähistaja sisustatakse veidi erinevalt –
  - meil on konsensus, et sooline võrdõiguslikkus on hea,
  - kuid erinev on nägemus sellest, mis iseloomustab sooliselt võrdõiguslikku ühiskonda, ehkki:
    - (1) naise palgatööd väärtustatakse ja tasustatakse seal kindlasti rohkem kui meil praegu;
    - (2) mehe isaksolemiseks antakse rohkem aega ja tema ekspertiisi isana hinnatakse rohkem
- Sugu ja soorollid on olemuslikult paindlik sotsiaalne konstruktsioon

ENO RAUD

SIPSIX

Mõisted “bioloogiline sugu” ja “sotsiaalne sugu”

Bioloogiline sugu (*sex*)

- Aluseks on meeste/naiste **bioloogiline funktsioneerimine** ning **anatomilised erinevused**
- Bioloogilisest soost tulenevad soorollid on **looduslikud/ anatomilised tõsiasjad**, mis **ei muutu** ajas ja ruumis.

Sotsiaalne sugu (*gender*)

- Aluseks on **sotsiaalsed / kultuurilised ootused** ning **traditsioonid**
- Sotsiaalne sugu ja selle väljendused põhinevad **inimestevahelistel kokkulepetel**, mitte loodusel.
- Sotsiaalne sugu sõltub **konkreetsest ajast ja ruumist**.

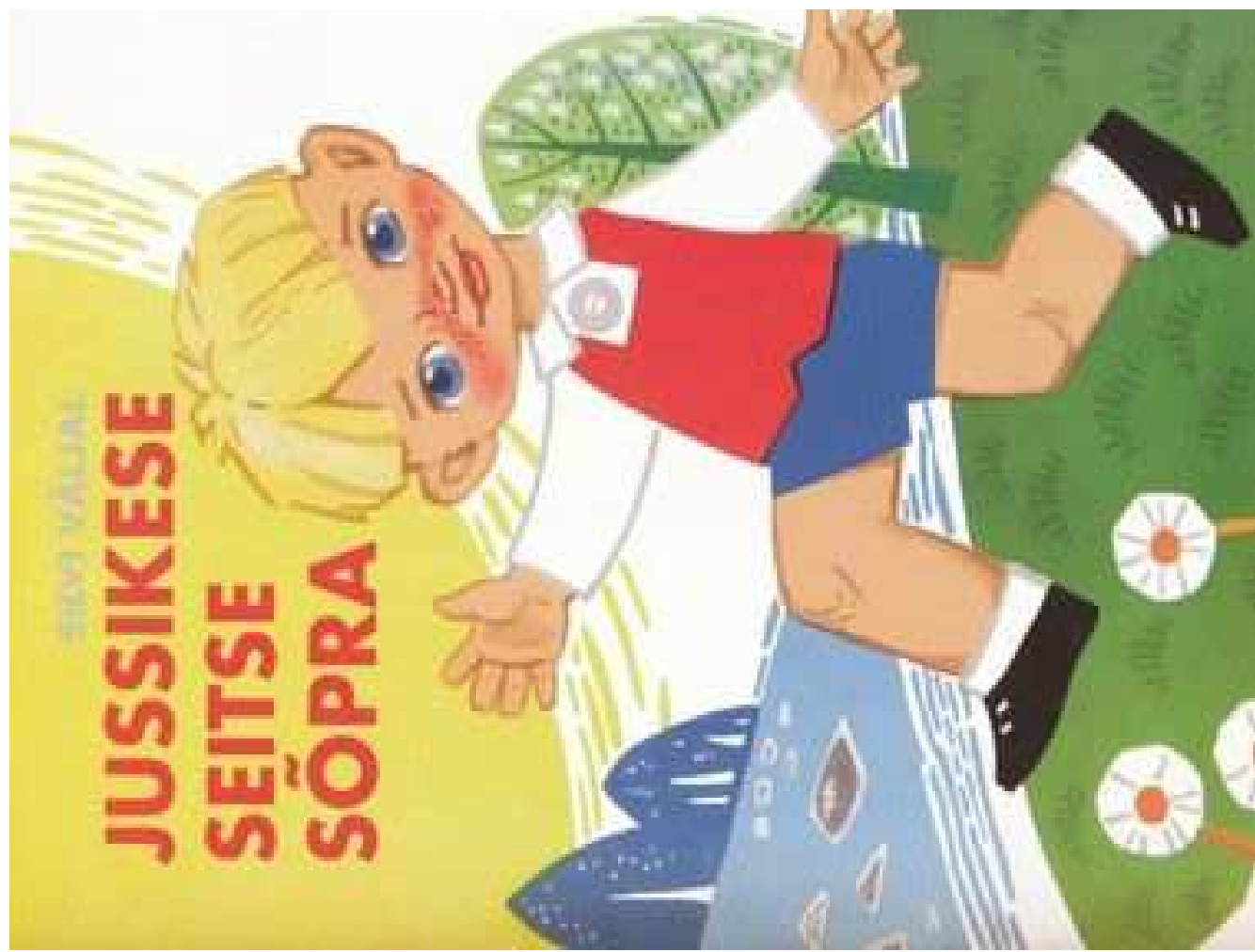
Mõiste “sugu” (1)

- Eesti soouurijad ja soosotsioloogid kasutavad mõistet “sugu” tähenduses “sotsiaalne sugu”
- Sugu kui sotsiaalsete praktikate ja suhete süsteem, mis loob ja hoiab alal soopõhist eristust ühiskonnas ning selle eristuse põhjal toimivaid sotsiaalseid suhteid (Wharton 2012), toimib mitmel tasandil
- Sugu (sookategooria) loob soopõhiseid erinevusi ja sellest tulenevalt soolist ebavõrdsust

Mõiste “sugu” (2)

- Sugu on pigem protsess kui staatiline seisund, seda toodetakse ja taastoodetakse pidevalt uuesti erinevates sotsiaalsetes kontekstides – *doing gender/undoing gender*
- Soosotsioloogia uurib mehhanisme, kuidas see toimub
- Sugu ei ole vaid indiviidide omadus, vaid on osa kõigist ühiskonnatasanditest → sugu on mitmetasandiline süsteem omavahel põimunud praktikatest, mis eksisteerivad indiviididest sõltumatult

TRAVEL TALKER
**JUSSIKESE
SĚITSE
SŌPRA**

MIDA TEGI JUSSIKE IGA PÄEV?

- **ESMASPÄEV** - HEINATEGU
- **TEISIPÄEV** – LASTEAIA E HITAMINE
- **KOLMAPÄEV** – VASIKA KARJATAMINE
- **NELJAPÄEV** – AIATÖÖ
- **REEDE** – PESUPESEMINE
- **LAUPÄEV** – TUBADE KORISTAMINE, SAUN
- **PÜHAPÄEV** – PUHKAMINE, MÄNGIMINE

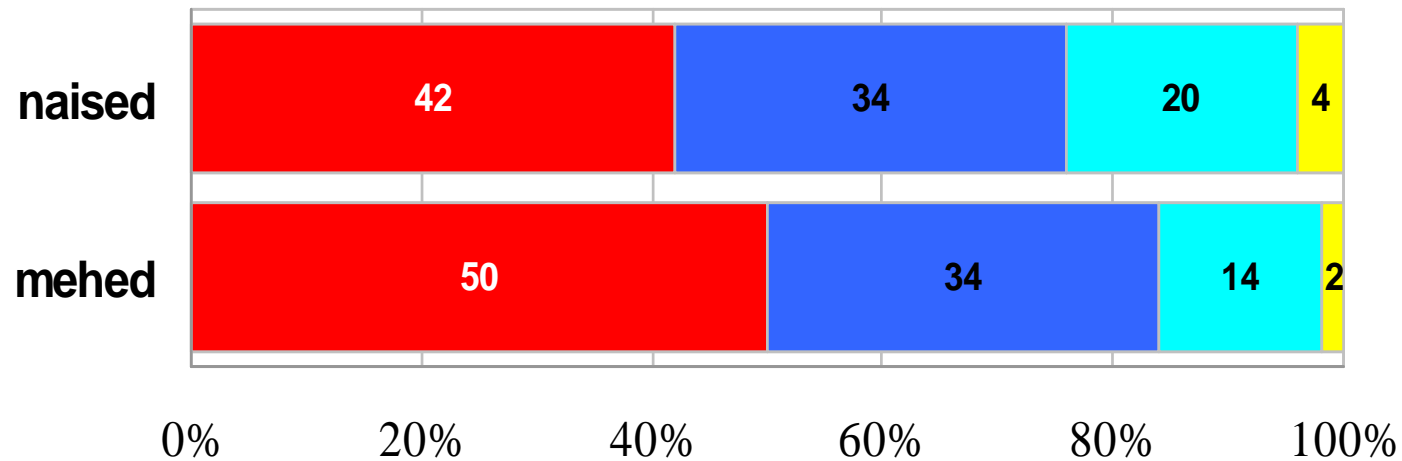

Hoiakud

- Väide: Pere peamine toitja peaks olema mees
  - Nõustub 59% meestest ja 52% naistest;
- Väide: Kodutööde eest peaks vastutama peamiselt naine
  - Nõustub 45% meestest ja 28% naistest;

NB! Olulised erinevused eri rahvusest vastajate hoiakutes

Väide: Mehed saavad kodutöödega sama hästi hakkama kui naised

■ täiesti nõus

■ pigem nõus

■ pigem ei ole nõus

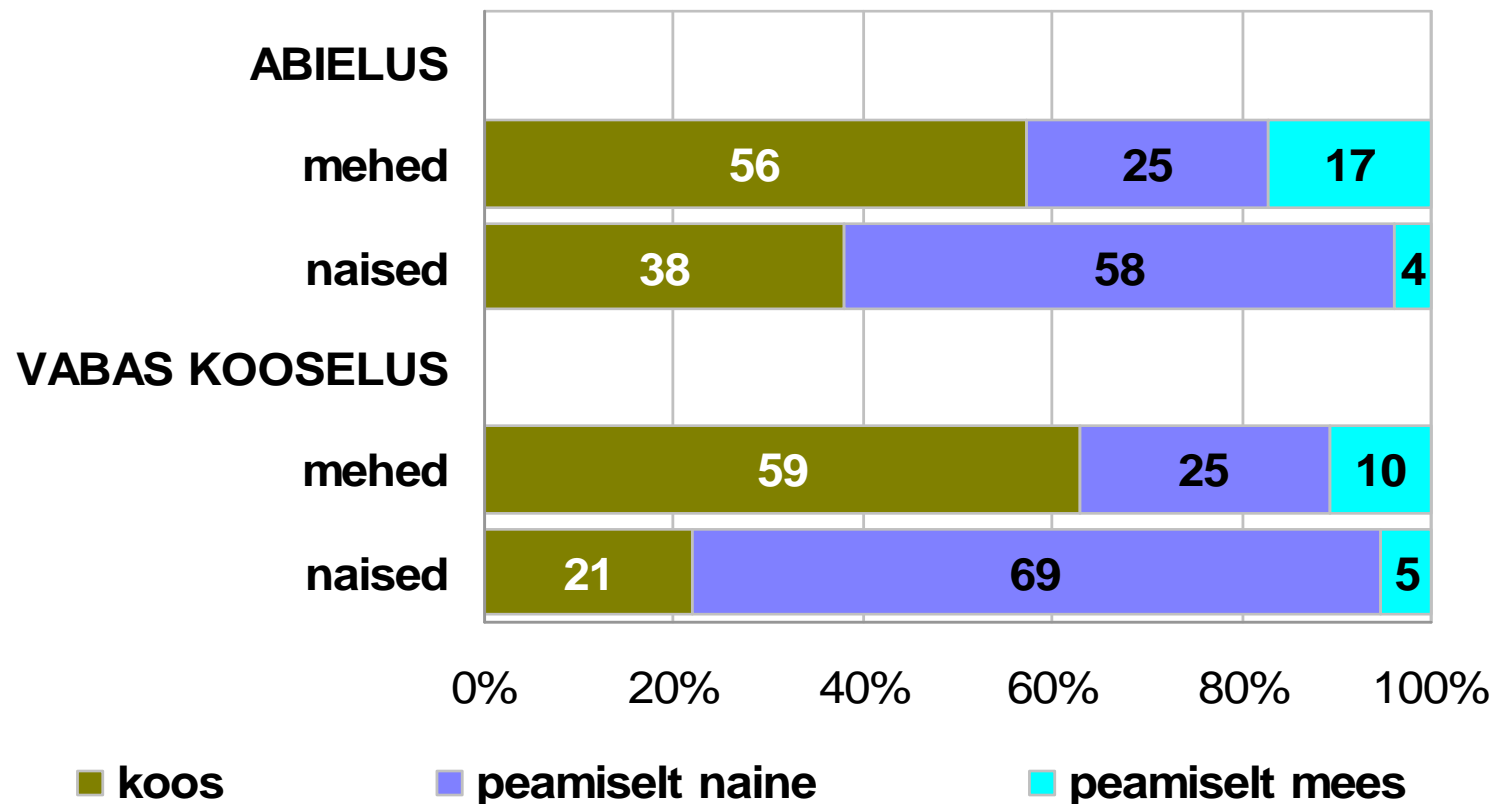
■ üldse pole nõus

Traditsiooniline kodune tööjaotus

- Igapäevaselt aega nõudvad rutiinsed kodutööd on peamiselt naiste vastutusala;
- Lastega seonduvatesse tegevustesse panustavad endiselt enam naised;
- Mehed vastutavad peamiselt autoga ning kodu remondiga seonduva, st pigem perioodiliste kui igapäevaste tegevuste eest.

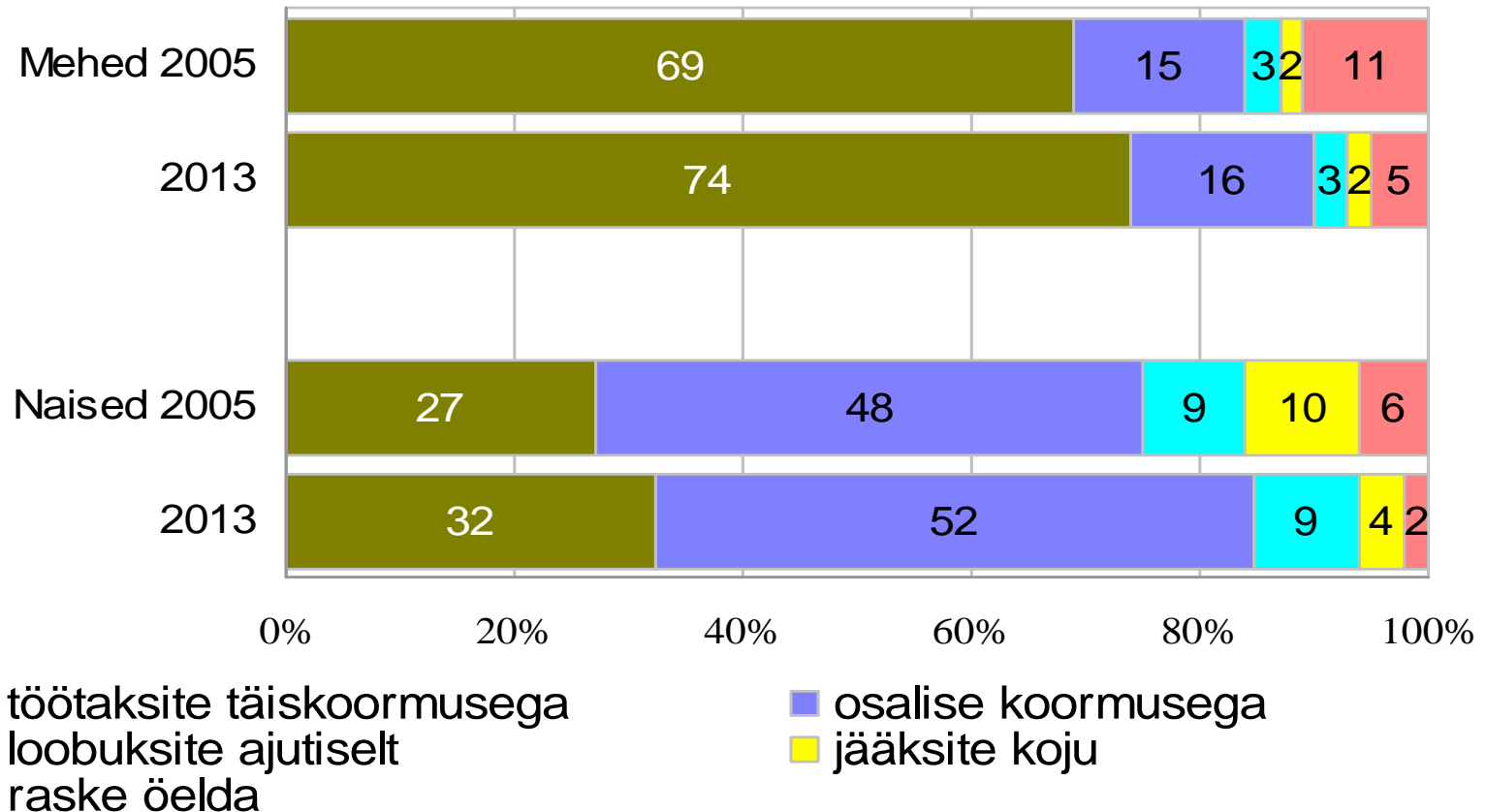
Tööjaotus eri suhtestaatusega partnerite puhul (igapäevased ostud)

Kolmanda vahetuse teooria

- Arlie Hochschild:
  - Esimene vahetus – töö
  - Teine vahetus – kodused toimetused
  - Kolmas vahetus – *see veel midagi*

Mida Te teeksite, kui partner teeniks normaalseks äraelamiseks piisavalt?

Catherine Hakim

Eelistuste teooria

		Orientatsioon	tööle
		tugev	nõrk
Orientatsioon	tugev	A	B
perele	nõrk	C	D

Kellel on vaja tuge, kes saab ise hakkama?

- A
- B
- C
- D
- ?

Meie aeg

- Oli kunagi kõik üks ja seesama vaba aeg (või töö?)
  - Tööjaotusega sai osa aega nimeks „töö“, osa „vaba aeg“
  - Kas praegu paralleelselt toimuvate protsesside - üha
    - rohkem ajapaindlikkust (mida igaüks vajab)
    - rohkem kohapaindlikkust (mida kõik naudivad)
    - rohkem numbrilist töölepingupaindlikkust (postmodernse riskiühiskonna lemmik)
    - rohkem multifunktsionaalsust (mis teeb tugevamaks)
    - rohkem spetsialiseerumist (enam kursuseid ja õppimist)
    - rohkem kaasatust ühiskondlikes organisatsioonides (AÜ?)
- ... mõjul muutub kõik aeg jälle samaks?

“Kõigil on ju 24 h”

- Kui aega on kõigil samapalju, millest siis tuleb ebavõrdsus?
  - Ebavõrdne juurdepääs oskustele ja funktsionaalsele paindlikkusele?
  - Ebavõrdne juurdepääs lepingupaindlikkusele või (paindlikele) töölepingutele?
  - Ebavõrdne juurdepääs aja ja koha paindlikkusele?
  - Ebavõrdne juurdepääs turvatundele?
  - Ebavõrdne juurdepääs karjäärivõimalustele?
  - Ebavõrdne juurdepääs rahale?

„Discretionary time“ – suvaline aeg

- 24h miinus aeg mis inimesel **tuleb** millelegi kulutada võrdub aeg, mida inimene saab kasutada oma suva kohaselt
- See sõltub kultuuri ja subkultuurilistest normidest
  - Kui kaua võib magada/ärkvel olla
  - Kui puhas peab olema mu kodu
  - ...ja kas mul peab olema oma kodu
  - ...ja lapsed
  - ...ja kui mul need oleksid
  - ...ja kas kooselu nimel tuleb vaeva näha

Suvaline aeg

- Iga ühiskonna jaoks võib arvutada, kui palju aega on vaja kulutada
  - Isiklikele tegevustele, mida keegi ei saa teha inimese eest (pesemine, söömine, magamine, ...)
  - Teistele vajalikele tegevustele (koristamine, toiduvalmistamine, lastega tegelemine, ...)
  - Palgatööle, et pere ja majapidamist ülal pidada
- eri tüüpi peredes (nt pole lapsi/kaks last)
- arvestades eri tüüpi ameteid (nt head/halvad)

Suvalise aja teooria põhiväide

“suvalisus on kõik, aeg on uus vabadus“

- Ei muretse liigselt eelistuste või *money-rich-time-poor* inimeste üle
  - Kui see oli teie **valik**, siis ise vastutate
- Muretseb *time-poor-money-poor* inimeste üle
  - Kui teil **polnud valikut**, siis te ei ole vastutav
  - Ja ühiskond peab leidma viise teid aidata
- Ainult et: lävepakustandardiks on see, mis on normaalne

Standard “normaalne”?

- Kultuuriliselt ja sotsiaalselt kohandatud miinimum
- Kui teenitavat raha pole miinimumi jaoks vaja, võib alati töötunde vähendada
  - “Mitte minu erialal?” Miks seda tööd siis pidada?
  - “Mitte praegustes tööturuoludes” – see on ikkagi valik...
- On neid, kel on vaja rohkem raha – või aega – kui neil on
  - Ja nad töötavad täistööajaga (*working poor*)
  - Või töötaksid kui saaksid (*work poor*)
  - Või ei saa töötada, sest peavad hoolitsema teiste vajaduste eest

Karjäärimudel

- On sooneutraalne siis, kui selle mudeli rakendamisel ei kujune, võimendu ega taastoodeta soolist ebavõrdsust
- On sooneutraalne, kui inimese soorolliga seotud aspektid ei mõjuta tema töökarjääri – st, kui soorolli täitmisega arvestatakse

Naiste ja meeste võimalused tööturul

- 67% elanikkonnast leiab, et meestel on võrreldes naistega tööelus natuke või märgatavalt paremad võimalused, see protsent on nelja aasta jooksul tõusnud
- Sellisel arvamusel on eelkõige mitte-eesti naised (82%)
- Enamik Eesti elanikkonnast töötab pigem sooliselt segregeeritud töökollektiivides, tervelt 40% meestest töötab asutustes, mille juhtkond koosneb ainult meestest
- Töötamine tugevalt segregeeritud töökollektiivides võib suurendada soostereotüüpe tööturul, puuduvad eeskujud
- Sooline ebavõrdsus tööturul on tihedalt seotud võimusuhetega perekonnas

Naiste ja meeste osalus poliitikas

- Eelkõige naisvastajad leiavad, et naiste osakaal Eesti poliitikas peaks olema suurem: 2009. aastal arvas nii 49% naisi, kuid 2013. aastal juba 62% naisvastajatest
- Naisvastajatest suhtusid naiste suurema esindatuse vajalikkusesse poliitikas kõige kahtlevamalt noored, 15-24aastased naised
- Võimalikud põhjused: praktilise elukogemuse puudus, eeskujude nappus, poliitikamaastiku patriarhaalsus

Sooline identiteet kujuneb...?

Judith Butler: soo performatiivsus

Gender Trouble (1990)

- Sugu on igapäevane ja korduv kehastus, illusioon. Tulemuseks on näiliselt stabiilne sugu, mis varjab vastuolusid ja ebastabiilsust
- Katsed veenda end ja teisi, et me “tõesti” oleme naised / mehed. “Tõelist sugu”, mis oleks olemas enne kehastamist, pole olemas. Sugu pole binaarne, vaid paljune ja kontekstispetsiifiline.
- **Soo kehastamise taga pole mingit sooidentiteeti.** Kehastusprotsess ise loob / toodab sugu ja identiteeti (mitte ei lähtu olemuslikust identiteedist).
- Sooidentiteetid on **hetkelised ja vajavad lakkamatut ülekinnitamist**. Me saame sooliseks igas hetkes kehastades naisi / mehi.

Butler (jätkub)

- Nii bioloogiline kui ka sotsiaalne sugu on institutsioonide, diskursuste ja praktikate tulemus.
- Sugu toimib tänu **performatiivsele kordamisele, terve elu kestvale soolisustamisele.**
- Otsides vahendeid kehtivate sookonfiguratsioonide muutmiseks rõhutab Butler, et kuigi naiseks või meheks olemine on toiming, et saa subjekt niisama lihtsalt lakata neid toiminguid sooritamast. Soo performatiivsus on **reguleeritud jäikade kultuuriliste raamidega.**

Kriitiline raamistamisteooria

- Kriitilisest raamistamisteooriast lähtuvad soolise võrdõiguslikkuse visioonid ja strateegiad
- Kolm suurt poliitikaraami:
  - (i) vähemuse kaasamine – naisi *koheldakse võrdselt* meestega
  - (ii) vähemuse-enamuse staatuse muutmine – tunnustatakse ka meeste-kesksetest normidest erinemist; nn *positive action*
  - (iii) kaheks-jaotuse ja vastandamise hülgamine – soo kui olulise kategooria de- ja rekonstrueerimine; *mitmekesisuse poliitika*d

Viis teooriat

- „Kolmanda vahetuse teooria“
- Eelistuste teooria
- „Suvalise aja“ teooria
- Soo performatiivsuse teooria (vt ka *doing/undoing gender*)
- Kriitiline raamistamisteooria

„Teie olete ka sellel pildil.“

Aitäh!